

NYHETSBREV 1:2012

(Publicerat 2012-02-07)

I mitt förra nyhetsbrev nämnde jag min fallerade plan att skriva om den ekonomiska krisen. Och jag har väl inte bättrat mig nämnvärt. I detta nyhetsbrev bjuder jag dock på en hel del som är relevant i sammanhanget. Bl.a. har jag skrivit en längre betraktelse över David Jonstads nyutkomna bok *Kollaps ó livet vid civilisationens slut* (Jonstad är bl.a. chefredaktör för klimatmagasinet *Effekt ó* www.oeffektmagasinet.se). Men först har jag några andra saker som jag vill rikta min uppmärksamhet mot.

I. Vart är vi på väg? ó en föreläsning på Hillesgården

Förra året gjorde jag ett framträdande i Hillesgårdens onsdagsserie. Och nu är det dags igen. Ifjol var jag en vinterattraktion men i år har förhoppningsvis våren hunnit komma när det blir dags. Den 25 april skall jag nämligen hålla en föreläsning med titeln *Vart är vi på väg?* Föreläsningen börjar 19.00. och presenteras på följande sätt i programmet:

... är en fråga som man knappt vill ställa sig i dessa tider. De ekonomiska och politiska problemen är så stora och svårhanterliga, att de flesta av oss befarar det värsta. Ingen verkar heller ha några djärva visioner om en god framtid. Det som i praktiken utlovas är en ständigt hårdnande konkurrens och en avmagrande välfärdsstat. Men behöver man se pessimistiskt på utvecklingen? Kan det inte vara så att den kris vi är inne i är början till något mycket bättre? Det tror i varje fall Karl-Erik Edris som med sedvanlig humor och skärpa i tanken kommer att måla upp en vision av ett framtidssamhälle, där alla kan leva ett gott och meningsfullt liv. En vision som vi dessutom kan börja arbeta för här och nu

Information om praktiska ting som t.ex. biljettanskaffning och adress och bilväg till Hillesgården finns på hemsidan www.hillesgarden.se

II. *Game of Life* eller *Transformation Game*

Under min realskoletid spelade ett par av mina vänner luffarschack på en lektion. Läraren upptäckte att de höll på med något som inte hade med undervisningen att göra, dock oklart vad, och ställde den irriterade frågan. öVad sysslar ni med?ö öVi ritar kryss och ringarö, svarade en av mina vänner. öKryss och ringar, kryss och ringarö, upprepade den häpne läraren gång på gång. Han kopplade inte detta ritande av kryss och ringar till något som överhuvudtaget var begripligt för honom och därför rann eventuella bestraffningsintentioner ut i sanden.

Den här episoden tänker jag rätt ofta på när jag får frågor om vad *Game of Life* är. Att kort förklara vad spelet går ut på är nämligen inte särskilt enkelt, så ibland känner jag mig frestad att följa min realskoleväns exempel och säga att man kastar tärning och drar kort. Ett svar som inte säger ett dyft, men som kanske ändå inte säger så mycket mindre än andra kortfattade sätt att försöka beskriva det hela.

För att i någon mån råda bot på svårigheterna att beskriva spelets verkliga essens så har jag bett fyra spelare att skriva en kort text om hur de upplevt sitt tärningskastande och kortdragande. Och dessa fyra texter kan nu avnjutas här: www.edris-ide.se/tjanster-fran-edris-ide-ab/game-of-life/

III. En gästbloggarinsats

För er som till äventyrs missat att jag ombedd av min vän Magnus Hjelmare (VD på BERG ó Brand Emotional Response Group ó <http://b-e-r-g.se>) gjorde en blogginsats i höstas kan bloggposten *Varumärket, reklamen och det sanna ansiktet* läsas här <http://b-e-r-g.se/2011/11/varumarket-reklamen-och-det-sanna-ansiktet-2/>

IV. David Jonstads eminenta bok om vår civilisations kollaps

För egen del har jag sysslat med historiefilosofi i hela mitt intellektuella liv. Mina två första böcker kretsar helt kring mitt historiefilosofiska synsätt och även i mina övriga böcker finns det mer eller mindre breda stråk av historiefilosofiskt färgat tankegods. Och jag vet inte hur många föreläsningar jag hållit i de mest skiftande sammanhang om vår tid ur historiefilosofiskt perspektiv.

Historiefilosofi är emellertid ett ämne som är obekant för de flesta. Enkelt uttryckt utmynnar de flesta historiefilosofiska verk i mer eller mindre storslagna teorier om kulturers eller civilisationers uppgång och fall. 1900-talets främsta historiefilosofier är Arnold Toynbee, Oswald Spengler och Pitirim Sorokin. Men ingen av dessa herrar har något intellektuellt anseende att tala om. Vår tid är så genomsyrad av gängse framstegstro att teorier som på olika sätt argumenterar för att allt har sin ände ó även den moderna epokens ekonomiskt expansiva fröjder ó inte betraktas som trovärdiga. I de flesta intellektuella sammanhang är det Karl Poppers sågning av historiefilosofin i sin bok *The Poverty of Historicism* (www.adlibris.com/se/product.aspx?isbn=0415278465 eller i svensk översättning ó *Historicismens elände* ó www.adlibris.com/se/product.aspx?isbn=9171731687) som upphöjts till sanningsstatus.

Så den som träder in på denna intellektuella mark får räkna med att mötas med skepsis. Själv misslyckades jag med att få akademisk fason på min övertygelse att historiefilosofin har något relevant att säga om både nutid och framtid. På senare tid är det från svensk horisont bara en tänkare med akademiskt anseende som varit verkligt kunnig i historiefilosofi och som dessutom i sina eftertänksamma böcker förmedlat kritik mot hållbarheten på lång sikt i det moderna projektet. Jag syftar på den finlandssvenske filosofen Georg Henrik von Wright. Och i samband med utgivningen av min första bok ó *Vision eller vanmakt* ó glädde jag mig mycket åt den brevkontakt jag hade med denne vänlige och högt bildade man.

För övrigt har jag dock genom åren mest känt mig som en ropandes röst i öknen. Men häromveckan blev jag så medveten om David Jonstads nya bok. Den har titeln *Kollaps ó livet vid civilisationens slut* (www.adlibris.com/se/product.aspx?isbn=9170376352). För mig var detta en titel med omisskännliga historiefilosofiska associationer. Och lite barnsligt tänkte jag att nu har jag kanske fått en verklig tankefrände. När jag så snabbt skannade innehållsförteckningen med kapitelrubriker som *framstegssagans slut*, *civilisationens kris*, *civilisationernas uppgång och fall* och *framtiden* förstärktes intrycket. Oddsen föreföll helt enkelt goda för att jag råkat på en yngre broder i tankens värld.

Därför sträckläste jag strängt taget boken. Men intressant nog var den inte alldeles enkel att placera in i den västerländska historiefilosofiska traditionen. Av allt att döma verkar Jonstad inte vara särskilt insatt i den. Han kostar strängt taget bara på sig några ironiska slängar mot Oswald Spengler som han anser vara ömest sagt flummigö. Och så är det ytterligare några tänkare, bl.a. Jared Diamond, som föses åt sidan för att deras förklaringar till civilisationers uppgång och fall är ovetenskapliga och ohållbara.

Jonstads teoretiska grund för sina slutsatser om vår civilisations tillstånd och framtid är dels de vetenskapliga rönen inom modern ekologi och resursteori, inklusive Alf Hornborgs skarpsynta analyser av missförstånden kring maskinernas och teknologins roll, och dels de civilisationsteoretiska slutsatser som antropologen Joseph Tainter dragit av modern komplexitetsteori. Denne Tainter, som var helt obekant för mig innan jag läste Jonstads bok, har tydligen i sitt huvudverk *The Collapse of Complex Societies* (www.adlibris.com/se/product.aspx?isbn=052138673X) lagt fram en teori om varför civilisationer faller samman.

Enligt Jonstad är utgångspunkten för denna teori det enkla konstaterandet att öett samhälle i grund och botten är en organisation som är skapad för att lösa problemö. Och även om det som historien visar aldrig har funnits brist på problem ö och dessa också kan vara av synnerligen skiftande art ö så är gensvaret från samhällets sida öi regel detsamma: samhället avsätter extra resurser som gör att problemet kan lösas.ö Denna problemhanteringsinsats från samhällets sida innebär i praktiken att man skapar nya strukturer och därför också får nya saker att administrera. Något som på komplexitetsteorins språk betyder att den ständiga uppkomsten av problem och det lika ständiga behovet att lösa dessa problem tvingar samhället att öaddera nya lager av komplexitetö.

Det som så småningom leder till svårigheter är att varje ölager av komplexitetö kräver energi för att fungera. Så allteftersom problem uppkommer och löses så blir samhället alltmer komplext och energikrävande. Och denna utveckling fungerar alldeles OK så länge samhället eller civilisationen ifråga förfogar över tillräckligt med energi. Det som så småningom utlöser civilisationers sammanbrott är alltså att hanterandet av den samhällsliga ruljangsen blir så komplext att energiåtgången blir större än den energimängd som samhället ifråga har tillgång till eller kan anskaffa på ett eller annat sätt.

Då kommer nämligen civilisationen i fråga i en situation där uppkomna problem inte kan hanteras genom ökad komplexitet. Energin fattas helt enkelt. Och då börjar utförsbacken. Bristen på energi tvingar i stället fram någon form av sönderfall av den befintliga samhällsstrukturen. Ett sönderfall som i praktiken innebär ett sökande efter en funktionsnivå eller en komplexitetsnivå där den tillgängliga energin räcker till. Det är när denna av brist på energi utlösta utförsbacke börjar som civilisationen inleder sin kollaps.

Jonstad argumenterar starkt och klart för att vår civilisation har inlett just denna energibristsakade utförsbacke eller kollaps. Att vi alltså befinner oss i en situation där vi kommer att stöta på upprepade problem som vi inte kommer att kunna lösa därför att de skulle kräva ett öadderande av komplexitetö som vi inte

har energi nog för att upprätthålla. Men han understryker samtidigt att han inte förväntar sig en s.k. apokalyps enligt mönster från filmens överdramatiska värld. I stället för det förfärande sammanbrottet i fullständigt krigiskt kaos ser han hur vi kommer att försöka hanka oss fram i sökande efter och omställning till en samhällsform som fungerar drägligt eller rent av bra (t.o.m. lysande) trots att vi inte har energi tillgänglig för att fortsätta på det utvecklingsspår som vi för närvarande desperat och till varje pris försöker hålla oss till.

Jonstads huvudargument bygger framförallt på rön på resursteorins område. Det handlar inte bara om peak-oil (dvs. oljetoppen) vars kärnpunkt ju inte är att oljan står i begrepp att hux flux ta slut utan att de lättexploaterade oljetillgångarna sinar och att det därför kostar successivt allt mer energi att utvinna ny energi. Och att det dessutom inte finns några nya energitillgångar att disponera som alls kan mäta sig med lättexploaterad olja när det gäller energinettot.

Men det är inte bara på detta område som vår resursslukande civilisation har bekymmer. Vi börjar alltid med att utnyttja, eller förbruka, de mest lättexploaterade resurserna, eller öplocka de lägst hängande frukterna som Jonstad uttrycker saken. Rik järnmalm i dagbrott är en bättre resurs än den järnmalm som kräver djupborrning, som i sin tur kräver att man flyttar hela städer och samhällen för att nu ta ett svenskt exempel. Så därför arbetar vi oss enligt Jonstad, och jag delar hans uppfattning härvidlag, systematiskt mot öpeak everythingö.

Jonstad diskuterar också lite kort alla tillväxtdyrkares favoritidé om att det borde vara möjligt att hitta teknologiska lösningar som frikopplar den ekonomiska tillväxten från de begränsningar som finns när det gäller energi och resurser. Att vi alltså skulle kunna hitta något slags abstrakt rymd i vilken vi utan komplicerande miljö-, resurs och klimatkonsekvenser kan hänge oss åt att låta vår ekonomi växa och växa och växa!

Föga överraskande, och med tunga argument, avvisas dessa förhoppningar som stridande mot naturlagarna.

Enligt Jonstad finns det alltså inga vägar ur konfrontationen med det obestridliga faktum att vi har nått den punkt då vi inte längre kommer att ha energi tillgänglig vare sig för att driva den ekonomiska expansionen vidare eller för att upprätthålla samhället på den komplexitetsnivå som vi nått i kraft av vårt snabba exploaterande av ofantligt energirika oljetillgångar som vi inte kan ersätta med annan lika högkvalitativ energi.

Så vår civilisations kollaps är inledd och ett oundvikligt faktum.

Detta kan ju synas vara en dyster slutsats. Att vi har kommit till vägs ände och att vi sakta men säkert kommer att få se hur vårt samhälle måste överge den rådande komplexitetsnivån och söka enklare och mer på lokal självförsörjning inriktade livsformer. Inför detta budskap tuggar globaliseringsfrälsta teknikooptimister rimligen fradga över vad som kanske kan beskrivas som rent svärmeri för gångna öprimitivare tiderö. Och att Jonstads omställningsvision därför möjligen skulle kunna betraktas som mumma för 70-talets gröna vågare

och s.k. Åsanissemarxister eller nutida flummiga och teknikfientliga delar av miljörelsen.

Enligt min mening resonerar emellertid Jonstad mycket balanserat och klokt kring sin hållning i frågan om den oundvikliga och i tiden utdragna kollapsen. Han diskuterar möjliga individstrategier, men också hur den politiska och ekonomiska eliten borde överge sina illusioner om det möjliga med evig ekonomisk tillväxt och i stället övergå till att utifrån faktabaserad realism inte bara radikalt höja samhällets omställningsberedskap utan också systematiskt arbeta för en anpassning till pågående och stundande globala och lokala förändringar. I detta avseende faller han t.ex. Anders Wijkman och Johan Rockström i talet som ju i sin senaste bok *Den stora förnekelsen* (www.adlibris.com/se/product.aspx?isbn=9173290424) diskuterar just frågan om önsketänkandets problematiska roll när vi försöker ta ansvar för vårt samhälles framtid.

Men så var det slutligen det där med frågan om David Jonstads förhållande till den historiefilosofiska idétraditionen. Detta är ett mycket komplicerat ämne som egentligen inte alls låter sig utredas ens i en ovanligt utförlig bokrecension. Men något vill jag ändå säga.

Trots att många historiefilosofier har imponerande historiska detaljkunskaper så är den västerländska historiefilosofiska tanketraditionen från sin begynnelse präglad av abstrakta och i filosofisk mening idealistiska teorier om det historiska inflytandet för visioner, ideologier, mytologiska föreställningar och religioner. Det är företrädesvis i denna dimension av tillvaron som de yttersta orsakerna till den historiska utvecklingen söks. I praktiken var det Hegels historiefilosofiska vision som fullbordade det klassiskt västerländska historiefilosofiska perspektivet. Den historiska forskningen var inte särskilt långt kommen på denna tid jämfört med det nuvarande kunskapsläget så Hegel kunde utan att besväras av alltför mycket empiri tolka historiens gång som världsandens sökande efter ett fulländat uttryck genom en jordisk civilisation. Han målade alltså upp ett evolutionsperspektiv på historien där frontlinjen för världsandens utveckling utspelades i ett pärlband av de civilisationer som var kända på Hegels tid.

Detta sätt att tänka kring den historiska processen var självklart före upplysningstiden. Men i och med inbrytandet av den moderna tiden skedde successivt ett slags filosofisk vändning bort från grandiosa, idealistiskt tänkta evolutionsperspektiv på historien. Vilket innebar att anseendet för den här typen av tankar kring den historiska processen sakta men säkert avtog för att så småningom komma att framstå som spekulativa konstruktioner utan reellt förklaringsvärde. Något som dock inte hindrade att Francis Fukuyama hade Hegels tänkande som stöd för sina förhoppningar om att Sovjetkommunismens sammanbrott skulle i viss mening innebära öhistoriens slutö. Eller att Samuel Huntington ó teoretikern bakom föreställningen om civilisationernas kamp ó inspirerades av Arnold Toynbee och Oswald Spengler.

Det finns emellertid en 1800-talstänkare som lyckades bevara ett historiefilosofiskt evolutionsperspektiv på samhällsutvecklingen samtidigt som han i hög utsträckning anammade den moderna tidens krav på en växling bort

från de idealistiska och spekulativa förklaringarna till konkreta materiella förklaringar till den historiska processens fortgång. Jag tänker på Karl Marx. Han gjorde anspråk på att vända den idealistiske Hegel rätt så att det inte längre var världsanden och dylika åtminstone för Marx osubstantiella företeelser som skulle tillmätas kausal kraft. Marx perspektiv på historiens gång kallas dialektisk materialism och kretsar kring hans syn på sambandet mellan produktivkrafterna och produktionsförhållandena.

I praktiken innebär detta att han menar att det är teknologiska innovationer som driver historien framåt. Dessa framsteg kommer med regelbundenhet att skapa skarpa motsättningar till de rådande produktionsförhållanden samt övrig s.k. ideologisk överbyggnad så att drastiska förändringar av samhällets organisation och ideologi blir nödvändig. Och det är alltså som en fas i denna teknikutvecklingsdrivna historiska process som Marx förutser både uppkomsten av proletariats revolution och diktatur samt kommunismen som slutmål för den historiska processen.

Man kan ju säga vad man vill om trovärdigheten i Marx teori, men den står för en ambition att betrakta historien inte som en närmast slumpartad och fragmentarisk process utan som en helhet styrd av materiella orsaker mot ett evolutionärt mål som förvisso kan vara svårt att förutse, men som ändå finns. Marx har alltså ett både materialistiskt och teleologiskt perspektiv på historien.

Som jag ser det är den av Joseph Tainter utvecklade teori som Jonstad bygger sin civilisationsanalys på idéhistoriskt besläktad med just Marx sätt att försöka hitta en processförståelse av historien där man enligt den moderna tidens påbud måste hålla sig till materiella förklaringar för att nå trovärdighet. Men samtidigt är teorin mera modern än Marx teori genom att den med hjälp av komplexitetsteori försöker undvika allt teleologiskt tänkande, dvs. allt tänkande som ser ett mål och en mening både med evolutionen i sig och med samhällets utveckling.

Utan att vara särskilt inläst på komplexitetsteori uppfattar jag nämligen denna teori som ett ur modern darwinism och annan naturvetenskap sprunget processperspektiv där man i stället för teleologiska perspektiv talar om t.ex. emergens och självorganisation när man skall förklara uppkomsten av nya företeelser utan att tillgripa en teleologisk begreppsapparat. Det teleologiska tänkandet betraktas nämligen som förmodernt och därmed i grunden religiöst färgat och ovetenskapligt. Så den moderna naturvetenskapen försöker skapa ett evolutionärt perspektiv där all evolutionskraft kommer från materien, och att tidigare föreställningar om att evolutionen måste ha och har ett mål ersätts av tämligen diffust prat om självorganisation och liknande begrepp.

Jag skall inte fördjupa mig i de teoretiska och filosofiska motsättningarna mellan ett teleologiskt och därmed hävdvunnet historiefilosofiskt perspektiv på samhällsutvecklingen och Tainters och hans tankefränders försök att med hjälp av komplexitetsteorin hitta ett helt igenom modernt, dvs. sekulärt och materialistiskt, synsätt utöver att konstatera att detta moderna perspektiv genom sitt återopande av begrepp som emergens och självorganisation i realiteten kamouflerar sin egen underliggande teleologi, nämligen den moderna tidens centrala ömeningsläraö att allt är uppkommet genom en slump och saknar högre

mening. Till denna meningslära hör också den allmänna reduktionismen i synen på människans medvetande som ett slags icke-autonomt öemergentö fenomen som av någon (oförklarad) anledning uppkommer när dess biologiska grund är tillräckligt komplex.

Detta synsätt får man så att säga ogranskat på köpet om man använder komplexitetsteorin som ett slags historiefilosofi. Utifrån ett mer fullständigt historiefilosofiskt perspektiv ó dvs. ett perspektiv som innebär att man står på båda analysbenen, alltså både det teleologiska och det materialistiska perspektivet ó kan därför komplexitetsteorin i sig ses som ett uttryck för de idémässiga processer som pågår i en sönderfallande civilisation, dvs. framförallt en fortgående försvagning av inflytandet för den ursprungliga visionen för civilisationen ifråga.

Historiefilosofiska teorier med öppna och mer eller mindre väl genomtänkta teleologiska perspektiv, och inte som i komplexitetsteorins fall dolda och förnekade ensidigt materialistiska teleologisurrogat, öppnar däremot för en förståelse av de idémässiga processer som kan möjliggöra en civilisatorisk pånyttfödelse av den typ som t.ex. kan studeras i övergången från en kollapsande romersk civilisation till en blomstrande kristen civilisation.

Fullständiga historiefilosofiska teorier kan alltså varken släppa eller kamouflera det teleologiska perspektivet för då blir de i realiteten tomhänta när det gäller frågan om hur en civilisatorisk pånyttfödelse skall kunna möjliggöras i det allmänna sönderfallet.

Komplexitetsteorins ofullständighet som historiefilosofiskt perspektiv framgår intressant nog redan av Jonstads val av undertitel till sin bok. Det utlovar nämligen att boken handlar om ölivet vid civilisationens slutö. Här finns minsann, och helt konsekvent, inga antydningar om nya möjliga civilisationsimpulser. Sedd ur detta perspektiv skapar Jonstads bok, trots sina enligt min mening mycket övertygande analyser, en lätt klaustrofobisk och bakåtblickande känsla i den meningen att den erbjuder visionen av en mänsklighet instängd i ett slags av termodynamiken framtvingat lokalsamhälle där medborgarna är fullt sysselsatta med att mer eller mindre mödosamt säkra sin fysiska överlevnad.

Som ett slags teoretisk ironi hamnar därmed Jonstad delvis i knäet på Oswald Spengler som i sin civilisationsteori menar att civilisationssönderfallets slutfas är det han kallar den evige bondens stadium då alla civilisatorisk och kulturell fernissa skavts bort genom krig och andra barbariska övningar som hör samman med en civilisationsimpuls utslocknande. Men Spengler ser förstås öppningar i detta tillstånd. Öppningar som innebär att en ny civilisationsimpuls bryter fram. Med ett sådant perspektiv på den historiska processen står vi inte i första hand inför en civilisations kollaps utan inför ett möjligt civilisationsskifte.

Trots dessa invändningar mot bristerna i komplexitetsteorin som historiefilosofi anser jag att Jonstads bok är som en fyrbåk i mörkret. Den borde utgöra obligatoriskt studiematerial för alla makthavare för att om möjligt väcka en reflektion över om det verkligen är klokt och ansvarsfullt att bita sig fast i

föreställningen att vi har ett ekonomiskt system på plats med förmåga att vägleda oss till de i retoriken höga mål som det moderna projektet är förknippat med. Om det inte i stället är hög tid att ägna tankekraft dels åt hur ett ekonomiskt system (inklusive den produktionsordning som producerar de nyttigheter som krävs för ett dragligt mänskligt liv) borde se ut som inte som det nuvarande gör en ekologiskt hållbar och rimligt rättvis global, nationell och lokal utveckling utesluten på förhand och dels åt hur övergången från det rådande ohållbara systemet till ett annat och hållbart system skulle kunna gestaltas.

Så läs och begrunda. Jonstad är kanske inte min broder i tankens värld, men vi är ganska nära släkt. Åtminstone kusiner. Och för allas vår skull önskar jag honom stor framgång med sin bok.

V. En rapport och en artikel om det betänkliga med evig tillväxt

Under titeln *Tillväxten som drog* har Kajsa Borgnäs publicerat en mycket insiktsfull artikel i den socialdemokratiska idétidskriften Tiden

<http://tidenmagasin.se/artiklar/tillvaxten-som-drog/>

F.d. VD:n för JAK Medlemsbank (www.jak.se) Oscar Kjellberg har skrivit en synnerligen tänkvärd rapport inom ett stort energi-, klimat- och hållbarhetsprojekt (EnergYZer) som Jämtlands och Västernorrlands läns Energikontor drivit tillsammans under åren 2008-2011. Rapporten har titeln *Har tillväxten nått vägs ände?* Och den kan laddas ner här:

<http://www.lansstyrelsen.se/vasternorrland/SiteCollectionDocuments/Sv/miljo-och-klimat/klimat-och-energi/har-tillvaxten-natt-vags-ande.pdf> eller här <http://energikontoret.z.se/energyzer>

VI. Erland Lagerroths essä om *I ett annat ljus*

I ett annat ljus fortsätter att sakta sippra ut på marknaden. Då och då får jag också intressanta och uppskattande personliga reaktioner på läsningen. Erland Lagerroth gick dock ett steg längre än så. Han skrev en liten essä med titeln *Ljusguden och vår underbara värld* som kan avnjutas här: <http://www.edris-ide.se/bocker/i-ett-annat-ljus/ljusguden-och-var-underbara-varld/>. Han såg också till att få en variant av denna essä publicerad i nätpublikationen *Tidningen Kulturen* (<http://tidningenkulturen.se/artiklar/ess-mainmenu-57/riga-mainmenu-130/11223-ljusguden-och-var-underbara-vaerld>).

I och för sig är jag inte så förtjust i hur Lagerroth har tolkat min bok. Jag tycker att han har missat och bortsett från flera centrala poänger. Men det hör till tjusningen med att ge ut böcker att läsarna utnyttjar sin rätt att uppfatta ens tankar så som de själva vill. Märkligt vore det ju annars. Och dessutom är man som författare inte alltid överens ens med sig själv. Utvecklingen fortsätter ju.